

se na mě budou dívat táta s mámou, až mě uvidí přicházet s ním za ruku. Jasně že budou rádi, že jsem ho vzal na procházku do města, rodiče jsou vždycky rádi kvůli takovým věcem; ale nevím, proč mě v tu chvíli napadlo, že táta a máma taky někdy vytáhnou kapesník, aby se otřeli, a že v tom kapesníku je suchý list, který jim poraní tvář.

AXOLOTL

Jednu dobu jsem hodně přemýšlel o axolotlech. Chodil jsem se na ně dívat do akvária v *Jardin des Plantes* a celé hodiny jsem je sledoval, pozoroval jsem jejich nehybnost i jejich tajemné pohyby. Teď jsem sám axolotlem.

Přivedla mě k nim náhoda jednoho jarního rána, kdy Paříž po dlouhém zimním spánku rozevřít svůj paví ocas. Jel jsem po bulváru Port-Royal, odbočil jsem na St.-Marcel a L'Hôpital, uviděl zeleň mezi tou spoustou šedi a vzpomněl jsem si na lvy. Přátelil jsem se se lvy a leopardy, ale nikdy jsem nevkročil do vlhké temné budovy akvárií. Opřel jsem kolo o mříž a šel se podívat na tulipány. Lvi byli oškliví a smutní a můj leopard spal. Rozhodl jsem se pro akvária, zběžně jsem přehlédl nezáživné ryby a znenadání jsem narazil na axolotly. Díval jsem se na ně ho-

dinu, a když jsem vyšel, nebyl jsem ničeho jiného schopen.

V knihovně Saint-Geneviève jsem se podíval do slovníku a dozvěděl se, že axolotli jsou larvální formou jisté čeledi obojživelníků z řádu mloků a dýchají žábami. Že jsou to Mexičané, jsem už vyrozuměl z jejich růžových aztéckých obličejů a z cedulky nad akváriem. Dočetl jsem se, že v Africe byli objeveni jedinci, kteří jsou schopni přežít na zemi v obdobích sucha, a když nastane období dešťů, žijí zase ve vodě. Našel jsem tam jejich název ve španělštině, *ajolote*, a zmínku, že jsou jedlí a že jejich tuk se používal (tedy se už nepoužívá) ke stejným účelům jako tuk z tresčích jater.

Nechtěl jsem hledat v odborné literatuře, následující den jsem se vrátil do *Jardin des Plantes*. Začal jsem tam chodit každé ráno, někdy ráno i odpoledne. Hlídač akvárií se rozpačitě usmíval, když jsem mu poněkolkáté podával lístek. Opřel jsem se o železné zábradlí, které vede kolem akvárií, a zahledl jsem se na ně. Není na tom nic divného, protože od první chvíle jsem pochopil, že jsme spřízněni, že něco nekoněně ztraceného a vzdáleného nás stále spojuje. Stačilo, abych se to první ráno zastavil před sklem, za nímž ve vodě stoupaly bubliny. Axolotli

se tísnili u malého a úzkého (jen já mohu vědět, jak malého a úzkého) dna akvária, pokrytého kamínky a mechem. Bylo tam devět exemplářů a většina si opírala hlavu o sklo a pozorovala zlatýma očima příchozí. Byl jsem v rozpacích, téměř jsem se styděl, připadalo mi drzé naklánět se k těm tichým nehybným bytostem shluklým u dna akvária. V duchu jsem si oddělil jednoho, který byl napravo, kousek dál od ostatních, abych ho lépe prozkoumal. Viděl jsem růžové, jakoby průsvitné tělíčko (vzpomněl jsem si na čínské sošky z mléčného skla), připomínající malou, snad patnácticentimetrovou ještěrku s úžasně jemným rybím ocasem, nejcitlivější částí našeho těla. Na hřbetě se mu táhla průhledná ploutev, která se spojovala s ocasem, ale nejvíc mě fascinovaly drobné, tenounké nožičky zakončené maličkými prstíky s jakoby zmenšenými lidskými nehty. A pak jsem objevil jeho oči, jeho obličej. Bezvýrazný obličej bez jakéhokoli rysu kromě očí, dvou otvorů velikosti špendlíkových hlaviček; byly celé z průsvitného zlata, úplně bez života, ale přesto se dívaly, nechávaly se proniknout mým pohledem, který jako by procházel tím zlatým bodem a ztrácel se v průzračné záhadě uvnitř. Tenounká černá aureola lemovala oko a zasazovala ho do růžového

masa, do růžového kamene hlavy, která měla lehce trojúhelníkový tvar, ale s oblými a nepravidelnými hranami, jimiž dokonale připomínala sošku ohlazenou časem. Ústa byla zakrytá trojúhelníkovou plochou obličejem, pouze z profilu se dala vytušit jejich značná velikost; zepředu byl kámen bez života narušen jemnou prasklinou. Z obou stran hlavy, tam, kde by měly být uši, vyrůstaly tři větvičky jako z červeného korálu, rostlinný výrůstek, žábry, myslím. To bylo na něm to jediné živé, každých deset nebo patnáct vteřin se větvičky strnule napřímily a znovu poklesly. Občas se mírně pohnula nožička, viděl jsem, jak se drobnou prsty měkce pokládají na mech. Neradi se totiž moc hýbeme a akvárium je tak těsné, sotva se trochu pohneme, už se dotkneme hlavou či ocasem dalšího z nás; vznikají problémy, rvačky, únava. Když jsme v klidu, méně pocítujeme čas.

Právě jejich klid mě přiměl, abych se fascinovaně sklonil, když jsem je poprvé uviděl. Zdálo se mi, že nejasně chápu jejich skrytou vůli zrušit prostor a čas lhostejnou nehybností. Pak jsem tomu porozuměl lépe, stahy žaber, tápání jemných nožiček po kamenech, náhlé plavání (někteří plavou pouhým vlněním těla), to všechno mi dokazovalo, že jsou schopni vymanit

se z té kamenné malátnosti, v níž trávili celé hodiny. Uchvacovaly mě hlavně jejich oči. Vedle nich mi různé ryby v ostatních akváriích předváděly jednoduchou hloupost krásných očí, podobných našim. Oči axolotlů ke mně hovořily o přítomnosti jiného života, jiného pohledu. S tváří přitisknutou ke sklu (hlídač občas nervózně zakašlal) jsem se snažil uvidět lépe ty drobné zlaté body, ten vstup do nekonečně pomalého a vzdáleného světa růžových tvorů. Bylo zbytečné tukat prstem na sklo před jejich obličejem; nikdy nereagovali. Zlaté oči dál hořely svým měkkým, strašlivým světlem; hleděly na mě z bezedné hloubky, z níž jsem dostával závrať.

A přesto byli blízko. Věděl jsem to už před tím, než jsem se stal axolotlem. Věděl jsem to už v ten den, kdy jsem k nim přišel poprvé. Antropomorfní rysy opice odhalují, ačkoli si to většina lidí nemyslí, vzdálenost mezi nimi a námi. Naprostý nedostatek podobnosti mezi axolotly a lidskou bytostí mě přesvědčil, že mé poznání je platné, že se neopírá o jednoduché analogie. Až na ty ručičky... Ale ještěrka má taky takové ruce a vůbec se nám nepodobá. Myslím, že to byla axolotlí hlava, ten růžový trojúhelníkový tvar se zlatýma očkami. To se dívalo a vědělo. To přitahovalo. Nebyla to *zvířata*.

Zdalo se snadné, takřka samozřejmé, upadnout do mytologie. Začal jsem v axolotlech vidět metamorfózu, jíž se nepodařilo zrušit záhadnou lidskost. Představoval jsem si, že mají vědomí, jsou otroky svého těla, nekonečně odsouzeni k hlubinnému tichu, k zoufalému přemítání. Jejich slepý pohled, drobný zlatý disk bez výrazu, a přesto tak strašlivě jasný, mnou pronikal jako volání: „Zachraň nás, zachraň nás.“ Přistihl jsem se, že šeptám slova útěchy, dávám jim dětinskou naději. Oni na mě dál hleděli, nehybní, růžové větvičky žaber se náhle napřímily. V tu chvíli jsem cítil jakousi tupou bolest; možná mě vidí, vnímají mé úsilí vniknout do jejich neproniknutelných životů. Nebyly to lidské bytosti, ale u žádného jiného zvířete jsem se nesetkal s tak hlubokou spřízněností. Jako by axolotli byli svědky čehosi a občas strašnými soudci. Cítil jsem se před nimi nízký; v těch průsvitných očích byla tak hrozná čistota. Byly to larvy, ale larva přeci znamená maska a také přízrak. Jaká podoba čeká na svoji chvíli za těmi bezvýraznými, a přesto nesmiřitelně krutými aztéckými tvářemi?

Bál jsem se jich. Myslím, že kdybych necítil blízkost jiných návštěvníků a hlídače, neodvážil bych se s nimi zůstat o samotě. „Vy je úplně

hlátáte očima,“ smál se mi hlídač, který si musel myslet, že to nemám v hlavě v pořádku. Nevšiml si, že to oni mě pomalu pohlcují očima, v jakémisi zlatém kanibalismu. I když jsem nebyl v akváriu, pořád jsem na ně myslel, jako by na mě působili i na dálku. Nakonec jsem tam chodil každý den a v noci jsem si je představoval, jak nehybně stojí ve tmě, pomalu natahují ruku, která se náhle dotkne ruky dalšího. Jejich oči možná vidí i v noci, a den tedy pro ně trvá bez rozdílu. Axolotlí oči nemají víčka.

Teď vím, že na tom nebylo nic divného, že se to muselo stát. Každé ráno, když jsem se sklonil u akvária, bylo poznání hlubší. Trpí, každé vlákno mého těla vnímalo to mlčenlivé utrpení, ta strnulá muka na dně vody. Po něčem pátrají, po dávné zničené nadvládě, po časech svobody, kdy svět patřil jim. Nebylo možné, aby ten hrozný výraz, který dokázal překonat vnučenou bezvýraznost jejich kamenných tváří, nevypovídal o bolesti, nebyl důkazem onoho věčného zatracení, onoho tekutého pekla, v němž strádají. Bylo zbytečné chtít se přesvědčit, že má vlastní přecitlivělost do nich promítá neexistující vědomí. Oni i já jsme věděli. Proto nebylo nic divného na tom, co se stalo. Měl jsem tvář přitisknutou na skle akvária a znovu jsem se snažil

proniknout očima do záhady těch zlatých očí bez duhovky a bez zornice. Viděl jsem úplně zblízka nehybný obličej jednoho axolotla těsně u skla. Náhle a bez překvapení jsem viděl svou tvář za sklem, místo axolotla jsem viděl svou tvář za sklem, viděl jsem ji vně akvária, viděl jsem ji na druhé straně skla. Pak se má tvář vzdálila a já pochopil.

Jen jedna věc byla zvláštní: pořád jsem uvažoval jako předtím, věděl jsem. Když jsem si to uvědomil, bylo to zprvu jako děs zaživa pohřbeného, který se probouzí vstříc svému osudu. Venku se má tvář znovu přibližovala ke sklu, viděl jsem svá ústa se rty sevřenými úsilím porozumět axolotlům. Byl jsem axolotl a teď jsem rázem věděl, že jakékoli porozumění je nemožné. On byl vně akvária, jeho myšlení bylo myšlením vně akvária. Znal jsem ho, byl jsem on, a přitom jsem byl axolotl a byl jsem ve svém světě. Hrůza byla dána — to jsem pochopil v tomtéž okamžiku — pocitem, že jsem uvězněn v těle axolotla, že jsem se do něj převtělil se svým lidským uvažováním, že jsem zaživa pohřben v axolotlovi, odsouzen, abych se s jasným vědomím pohyboval mezi nic necítícími tvory. To však přešlo, když mi po tváři přejela nožka, pootočil jsem se a uviděl jsem vedle sebe axolotla, který se na mě díval,

a pochopil jsem, že on také ví, aniž by mohl komunikovat, ale zřetelně ví. Nebo jsem byl i v něm nebo jsme všichni uvažovali jako jeden člověk, neschopni výrazu, odkázáni na zlatou zář očí, které hleděly na tvář muže přitisknutou k akváriu.

Ještě mnohokrát přišel, ale teď chodívá méně často. Celé týdny se neukáže. Včera jsem ho viděl, dlouho se na mě díval a pak rychle odešel. Připadalo mi, že už ho tolik nezajímáme, že přichází ze zvyku. Vzhledem k tomu, že nedělám nic jiného, než přemýšlím, mohl jsem o něm hodně uvažovat. Říkám si, že zpočátku jsme byli spojeni, že se cítil více než kdy předtím spjat se záhadou, kterou byl posedlý. Ale mosty mezi námi jsou strženy, protože z jeho posedlosti je teď axolotl, vzdálený jeho lidskému životu. Myslím, že zpočátku jsem byl do jisté míry schoopen vrátit se do něho — jen do určité míry — a podněcovat jeho touhu lépe nás poznat... Teď jsem s konečnou platností axolotl, a jestliže uvažuji jako člověk, je to jen proto, že každý axolotl uvažuje jako člověk uvnitř svého vzezření různého kamene. Mám dojem, že něco z toho všeho se mi podařilo mu sdělit v těch prvních dnech, kdy jsem byl ještě on. A v této konečné samotě, do níž on už nepřichází, mě utěšuje myš-

lenka, že o nás možná napíše, bude se domnívat, že vymýšlí povídku, a napíše tohle všechno o axolotlech.

NOCÍ NAZNAK

*A v určitých obdobích se vydávali na lov nepřátel;
řikali tomu květinová válka*

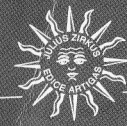
V polovině dlouhého průjezdu hotelem ho napadlo, že už musí být pozdě, a spěchal ven na ulici a vzal si motorku z kouta, kde mu ji domovník odvedle dovolil nechávat. V hodinářství na rohu však viděl, že je za deset minut devět; má spoustu času dorazit na místo. Slunce prosvítalo mezi vysokými budovami v centru města a on — protože sám pro sebe, když přemýšlel, neměl jméno — nasedl na motorku a vychutnával jízdou.

Minul budovy ministerstev (růžové a bílé) a řady obchodů s nádhernými výlohami na ulici Central. Teď vjížděl do nejpříjemnějšího úseku cesty, na skutečnou projížďku: dlouhá ulice lemovaná stromy, mírný provoz a vily se zahradami až k chodníkům, ohraničenými jen nízkými ploty. Byl možná trochu roztržitý, ale jel správně po

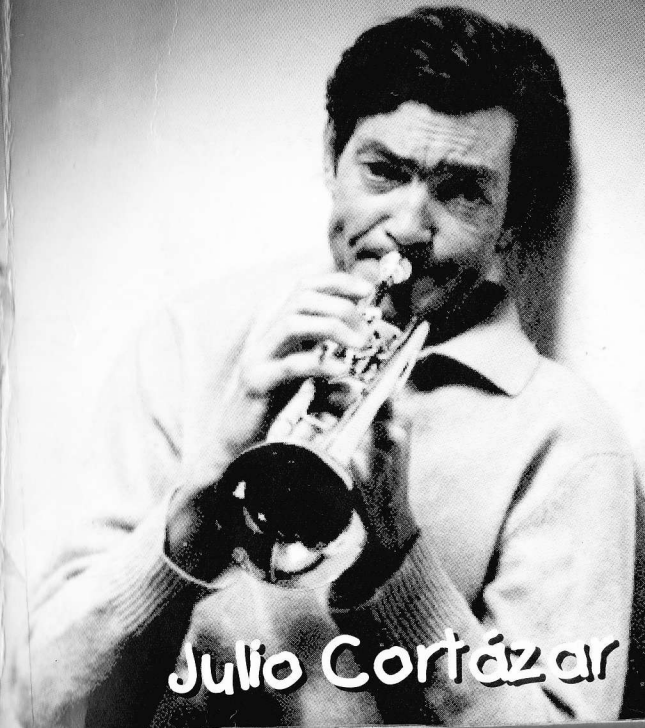
Julio Cortázar, vedle Borgese a Sabata jeden z triumvirů argentinské literatury 20. století, dává ve své rané povídkové sbírce již naplno zazářit všem fasetám svého kouzelného kaleidoskopu, jímž objevuje viditelnou i skrytou podobu světa. Hned první povídka je jako řítná palicí a rozdání karet pro hru na život a na smrt, na pravdu literatury a fikci reality. A pak se již na dalších sedmácti polích kaleidoskopu strhujícím tempu střídá před naším uhranulým zrakem a jakoby podle zákonitostí snů legrace, groteska, banalita všedního dne s překvapivým koncem, humor a jemná kresba vzpomínek na (možná jen vysněné) dětství, mýty, převtělování, propady do paměti předlukoborských civilizací, kdy soudobá civilizace končí na aztéckém obětišti, plnokrevný šílencevství výtvarné posedlosti a nostalgie. Lze je hrát i v tomto nejednoznačném světě. Podle Cortáзара ano, ovšem za cenu života.

04

Konec hry

Julio Cortázar